

A RATIONAL PROTEST

UNE PROTESTATION RATIONNELLE

UN PROTEST RAȚIONAL

Paula Ioana BACTER (BRONȚ),

Student-doctorand, anul I, Domeniul Filologie,
Universitatea din Oradea, coordonator prof. univ. dr. Ion Simuț,
bacterpaula@gmail.com, paulika_10bip@yahoo.com

Abstract

*The following article treats a less debated Romanian writer after the communist period: Alexandru Ivasiuc. He had a controversial life and a prolific literary activity through ten years, given the fact that he died at just forty-four years. Apart from the novels he wrote, Ivasiuc wrote down many articles and essays that appeared in two volumes: **Pro domo. Radicalness and value and Pro domo**. In these essays, the author brings out his life philosophy and his Marxian convictions that influenced his writings. The articles bring forward a man filled with contradictions. Alexandru Ivasiuc goes from politics to ideology, from philosophy to literature without denying his affiliation. The style of his writing is frank and honest. Through the articles, he wanted to bring the readers' attention upon the social and cultural issues of that period.*

Résumé

*Cet article présente un écrivain roumain pas très débattu dans la période postcommuniste: Alexandru Ivasiuc. Il a eu une vie controversée et une activité littéraire riche au cours des dix ans, étant donné qu'il est mort à l'âge de seulement 44 années. En plus de romans publiés, Ivasiuc a écrit de nombreux articles et essais qui ont été publiés dans deux volumes - **Pro domo, Radicalisme et de la valeur et Pro domo**. Dans ces essais, l'auteur présente sa philosophie de la vie et ses croyances marxistes qui ont influencé ses écrits. Les articles présentent un homme plein de contradictions. Alexandru Ivasiuc passe de la politique à l'idéologie, de la philosophie à la littérature sans nier son affiliation idéologique. Le style est direct, ouvert. Les articles sont considérés comme un moyen d'attirer l'attention sur des questions sociales ou culturelles de l'époque.*

Rezumat

*Lucrarea de față tratează un scriitor român mai puțin disputat în perioada postcomunistă: Alexandru Ivasiuc. Acesta a avut o viață controversată și o activitate literară bogată de-a lungul a zece ani, având în vedere faptul că a murit la vârsta de doar patruzeci și patru de ani. Pe lângă romanele publicate, Ivasiuc a scris numeroase articole și eseuri care au apărut în două volume – **Pro domo. Radicalitate și valoare și Pro domo**. În aceste eseuri, autorul își prezintă filozofia de viață și convingerile marxiste care i-au influențat scrierile. Articolele înfățișează un om plin de contradicții. Alexandru Ivasiuc trece de la politic la ideologic, de la filosofie la literatură fără a-și nega apartenența ideologică. Stilul abordat este unul direct, deschis. Articolele sunt privite ca un mod de atragere a atenției asupra unor probleme sociale sau culturale ale momentului respectiv.*

Key-words: *Marxism, essays, philosophy, radicalness, contradiction*

Mots-clés: *marxisme, des essais, de la philosophie, de la radicalité, de la contradiction*

Cuvinte cheie: *marxism, eseuri, filosofie, radicalitate, contradicție*

Alexandru Ivasiuc este un bine cunoscut și, totodată controversat, scriitor și eseist din perioada comunistă. Deși debutează în volum destul de târziu, are o intensă activitate publicistică. Numeroasele articole publicate în reviste de referință sunt cele care îi dovedesc apartenența filosofică.

Cunoaștem foarte bine istoria și modul în care Partidul Comunist a câștigat mulți adepți ce doreau o schimbare radicală între granițele țării. Mulți tineri de la aceea perioadă au fost convinși de acțiunile și programele comuniste. Cu toate acestea, Alexandru Ivasiuc nu se înscrie în partid, firea lui răzvrătită purtându-l prin alte, să le zicem, experiențe.

Mereu în căutare de libertate, un tânăr ce nu dorea să fie controlat, Alexandru Ivasiuc va participa, student fiind, la un miting din timpul revoluției maghiare. Acest lucru va duce la ani de detenție în diferite închisori, ca, mai apoi, să fie arestat la domiciliu. Cu toate acestea, peste ani, el se arată un înflăcărat adept al marxismului, pe care îl consideră adevărata modalitate de a trăi și singura șansă a societății de a progresa.

Dacă romanele pe care le scrie sunt mai temperate în ce privește ideologia sa de viață, adeziunea lui Alexandru Ivasiuc la marxism este bine definită de aceste articole ale sale. Dacă el a devenit adeptul acestei ideologii în perioadele petrecute în închisoare (să fi fost rezultatul unei reeducări?), nu se știe clar. Totuși, este puțin probabil, deoarece eseistul dă de înțeles că era în cunoștință de această doctrină încă de dinaintea perioadei de detenție.

Chiar el afirmă într-unul din eseuri că: „În termeni marxiști, deci, radicalitatea este o revoltă împotriva alienării, adică împotriva produsului uman fetișizat, care îmbracă o formă opresivă și ne apare ca un nonsens. (...) De aici și până la actul revoluționar nu este decât un pas, doctrinele radicale adunând forțele necesare operației de înlăturare a ordinii stabilite. Revolta culturală se transformă în revoltă de fapt, atunci când forțele capabile să o realizeze sunt mature.” (IVASIUC, ALEXANDRU, 1972, 16-17).

De fapt, această convingere asupra credinței sale marxiste vine în urma multelor studii făcute asupra acestei filozofii, iar scrierile sale gazetărești divulgă un caracter cu o puternică determinare de a fi marxist a lui Alexandru Ivasiuc. Acest lucru nu trebuie să fie neaparat unul negativ. Într-o măsură mai mare sau mai mică, această folozofie de viață l-a adus pe Alexandru Ivasiuc pe scena românească literară.

Ceea ce dorea scriitorul să realizeze este, de fapt, o sincronizare cu epoca în care trăia, convins că doar așa va reuși să își înțeleagă menirea și să se descopere. Contemporaneitatea lui constă în faptul că „Ivasiuc a făcut ca nimeni altul la acea oră eforturi pentru a înțelege sensul de înaintare a literaturii autohtone și de configurare a unei noi structuri intelectuale.” (BOGDAN LEFTER, ION, 1986, XIII).

Eseurile sale arată cel mai bine această preocupare a lui pentru mersul lucrurilor, pentru dorința de a fi în sincron cu celelalte mișcări politice și literare din spațiul românesc, cât și din afara țării. Poate totul se datorează rădăcinilor pe care le are în *Ardealul de Nord*, cum îi spunea el, și unde totul se întâmpla mult mai rapid, românii dorind mereu a fi la curent cu ce se întâmpla dincolo de Carpați, dar totodată consultând și trăind în mijlocul multelor mișcări și ideologii care ajungeau rapid din vestul Europei.

Despre unul din volumele de eseuri în proză el declara: „am eliminat titlurile transformând-o într-un <jurnal de gândire>. E o consemnare a lecturilor, a impresiilor, a problemelor, a lucrurilor care mă preocupă. El (volumul) cuprinde, în același timp, nevoia mea funciară de atitudine. Consider că am dreptul și datoria să mă exprim în for.” (SASU, AUREL; VARTIC, MARIANA, 1986, 234).

Alexandru Ivasiuc vorbea despre volumul „**Pro Domo**”, apărut în 1974. În acesta, el adună articole scrise de-a lungul a aproximativ trei ani, articole ce străbat subiecte din cele mai diverse: republica lui Platon, umanismul Renașterii, lumea modernă, democrația, rolul literaturii în oricare societate ce se vrea modernă, „*democrația literară*”, principiile artei, artistul, scriitorul, poetul, poezia, opera literară, adevărul, rolul criticii, conștiința de sine, conformismul, concretul, libertatea, inefabilul, creația, marxismul, naționalismul, contemporaneitatea etc.

Dintre filozofii pe care îi abordează în eseurile sale amintim pe: Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Karl Marx, Immanuel Kant, J. Piaget; iar ca scriitori avem atât pe cei din țară de la momentul respectiv, cât și din literatura universală: Nichita Stănescu, Ion Barbu, M. Sadoveanu, Marin Sorescu, Radu Cosașu, Zaharia Stancu, S. Damian, William Faulkner, G.G. Marquez, Edward Gibbon, Dante, Thomas Morus și alții.

Între cele două volume de eseuri se poate observa o ușoară diferență în tonalitate. În primul volum, „**Pro Domo. Radicalitate și valoare**”, Alexandru Ivasiuc prezintă mult mai pregnant doctrina marxistă. Articole întregi atestă apartenența sa ideologică: „Radicalitatea analizei marxiste”, „Tânărul Marx - Contemporanul nostru”, „Pornind de la <Marxismul secolului XX >”, „Lenin – schiță de portret intelectual”, „Lenin și o problemă literară”.

Eseistul, însă, se sustrage politicului și prezintă în scrierile sale filozofice, lucrările publicate de acești întemeietori ai marxismului, lucrând și discutând despre noțiuni fundamentale cum sunt: adevărul, transcendentul, divinitate, teoria alienării, existențialismul, Omul, Istoria, Arta etc. Scopul acestor eseuri este „să verbalizeze și să explice autorului însuși o idee care îl chinuie de câțiva ani ca idee, și poate de când există ca temperament, intuiția – să-i spunem – ca la baza valorilor majore stă radicalitatea, atitudinea radicală, incizia și negația necruțătoare în trama acestei lumi în care trăim.” (IVASIUC, ALEXANDRU, 1972, 78).

Alexandru Ivasiuc scrie, în primul rând, pentru sine, pentru a-și clarifica propriile zbateri interioare, pentru a se regăsi și a se putea recunoaște. Aceste articole aduc în prim plan un intelectual preocupat de lumea socială, de mersul societății nu doar românești, ci și străine.

El chiar are parte de mai multe călătorii în afara României cum ar fi schimbul de experiență de la Iowa, Statele Unite ale Americii sau perioada în care a conferențiat la Oxford, Anglia. Deși se confruntă cu sisteme atât de diferite de cel românesc de la momentul respectiv, Alexandru Ivasiuc nu se întoarce influențat de cele trăite, așa încât să îi schimbe teoriile. Pare că aceste experiențe nu fac decât să îi întărească ideile filozofice.

„Mă consider marxist, adică un om care crede într-o raționalitate a lumii umane, care crede în contradicție, care crede în mișcare, care știe că totul este istoric.” (SASU, AUREL; VARTIC, MARIANA, 1986, 226). Și apelând la sinceritate: care dintre oameni este acela ce reușește să își schimbe părerile fundamentale când acestea s-au cimentat de-a lungul anilor și îi definesc personalitatea? Prea puțini.

Trebuie precizat că Alexandru Ivasiuc nu era preocupat de marxism ca mecanism politic. El nu era un promotor al unor idealuri politice, ci a unor afirmații ideologice. Chiar dosarele Securității confirmă neacordarea lui cu mersul comunismului politic. Acest lucru îl determină să fie atât de inconsecvent în temele pe care le adoptă în romanele sale – filozofice, cât și politice.

Tocmai de aceea pare greu de crezut că alipirea sa la ideologia marxistă i-ar fi fost impusă. Ca argument, vom cita dintr-un interviu acordat de Alexandru Ivasiuc lui Florin Murgu și integrat în volumul „**Romanul românesc în interviuri**” : „Știu precis, de pildă, că strămoșii mei dinspre mamă s-au așezat în comuna Biserica Albă în anul 1445, când au fost înnoblați de către Ioan Corvin de Huniade și purtau numele satului de unde porneau, li se spunea De Ferești. Erau niște bieți oieri, însă nu s-au mutat, au stat în același loc și s-au perindat generație după generație timp de cinci sute de ani. Stabilitatea asta extraordinară am detestat-o, în tinerețe socoteam această latură a familiei mele drept burgheză. Revoltându-mă împotriva ei am plecat de acasă la vârsta de șaisprezece ani.” (SASU, AUREL; VARTIC, MARIANA, 1986, 221).

Acest pasaj este o dovadă incontestabilă a înclinației lui Alexandru Ivasiuc spre a căuta miezul lucrurilor, originea și dezvoltarea lor. Este un fapt care atestă aderarea conștientă și voită la filozofia marxistă, care, din perspectiva sa, aducea o schimbare a minții și, astfel, și a atitudinii.

Alexandru Ivasiuc a fost mereu conștient de capacitatea sa de a gândi și a filozofa lucrurile. Cu umor declară că din această cauză a devenit încrezut. El afirma că urăște lenevia. Ba chiar dorința de cunoaștere este motorul vieții sale. „Eu cred că, realmente, știm niște lucruri pe care nu le știm. Și că cea mai mare fericire a omului este să afle lucruri pe care nu le știe.” (SASU, AUREL; VARTIC, MARIANA, 1986, 234). Ce motivație pentru dezvoltarea intelectuală poate fi mai frumoasă?

El dorește anularea diferențelor dintre viață și artă, deoarece arta devine însăși viața scriitorului. O idee care va fi concretizată și lansată de Nichita Stănescu într-un volum de poezii ce va purta titlul „**Necuvintele**”, idee a lucrurilor pe care le gândim dar nu le știm spune, nu le putem concretiza. Tocmai încercarea de a le face cunoscute, de a le exprima sau a le contura fizic, le ciunțește din valoarea pe care o au în mintea noastră.

Eseurile publicate și rubrica din „**România literară**” sunt o imagine clară a unui protest rațional. Articolele sale sunt bine legate, au un liant comun pe care Alexandru Ivasiuc îl păstrează din dorința de a argumenta o opinie. Întrebările adresate și lăsate fără răspuns, sau al căror răspuns e preconizat în următorul articol face ca cititorul să revină la actul lecturii. Publicul cititor le gustă din plin. Ele sunt o scandare a nevoii de schimbare, a punerii piciorului în prag și preluarea frâielor culturii.

Acest lucru nu presupune ruperea de social, de realitate. Dimpotrivă. Romancierul este profund conștient și ancorat în realitatea socială a vremii. El vedea ca un imperativ „necesitatea absolută a ancorării în real, în istoric, în tensiunile epocii, condiția creației nu numai a operei de valoare, dat și a operei existente în conștiințe, factor de transformare a lumii. Angajarea în secolul XX nu mai este un deziderat politic sau ideologic numai, ci și unul estetic, valoric. Pentru că o mare operă exprimă o mare conștiință, iar conștiința este un raport, o relație cu lumea.” (IVASIUC, ALEXANDRU, 1972, 5).

Cu toate acestea, Alexandru Ivasiuc nu a avut un carnet de membru de partid, luând decizia de a se înscrie doar în anul 1968. Se cunoaște acea perioadă când, prin cuvântarea antisovietică a lui Nicolae Ceaușescu cu privire la situația din Cehoslovacia, multe personalități au dorit să se încrie în Partidul Comunist. De fapt, această năvală a oamenilor intelectuali în partid era condusă de o năzuință a unei schimbări, schimbare ce putea fi făcută chiar de ei și, credeau ei, din interiorul partidului. Dar, ca din orice vis, omul se trezește brusc la realitate și îi constată cruzimea.

Eseistul Ivasiuc era un militant pentru comuniune, pentru întrajutorare, pentru coeziune culturală. Avea o mare capacitate de observare a societății în care trăia. Era conștient de nevoia de schimbare și de reorganizare culturală. Aceste lucruri le redactează și în expunerile sale, ca mai apoi să renunțe la rubrica *Pro domo* din „**România literară**”, deoarece sesizase schimbări în articolele publicate de el.

Atitudinea lui rămâne aceeași, dar se mută în alt plan, cel ideologic. „Negația cea mai deplină se realizează prin schimbarea punctului de vedere, prin eliberare a radicalului din datele problemei și așezarea lui la o înălțime sau profunzime sau excentricitate ce desființează seriozitatea absolută a problemelor și raporturilor nuanțate în care suntem plasați în mod obișnuit.” (IVASIUC, ALEXANDRU, 1972, 31).

Eseurile conțin eforturile lui